

Bolesław KLAUS, Józef STALA (red.), *W poszukiwaniu kształtu katechezy. Księga pamiątkowa ku czci księdza profesora Edwarda Lazarowicza*, Tarnów: „Biblos”, 2000, ss. 229, ISBN 83-87952-27-3

Aby móc wyrazić swoją witalność i skuteczność, katecheza powinna dzisiaj podjąć następujące wyzwania i ukierunkowania:

- powinna przede wszystkim stać się służbą na rzecz ewangelizacji Kościoła z uwydatnionym charakterem misyjnym;
- powinna zwracać się do niektórych swoich uprzywilejowanych adresatów, którymi byli i nadal są dzieci, młodzież i dorośli;

- za przykładem katechezy patrystycznej powinna kształtować osobowość wierzącego, a więc być prawdziwą i właściwą szkołą pedagogiki chrześcijańskiej;
- powinna głosić podstawowe misteria chrześcijaństwa, kształtując doświadczenie trynitarnie życia w Chrystusie jako ośrodek wiary;
- powinna uwzględniać, jako swoje pierwszorzędne zadanie, przygotowanie i formowanie katechetów o głębokiej wierze (DOK 33).

Te słowa *Dyrektorium ogólnego o katechizacji* zamieszczone na okładce niniejszej pozycji stanowią motto, a także wskazują na kierunek podjętych w niej badań. To opracowanie jest zbiorem artykułów naukowych dedykowanych ks. EDWARDOWI LAZAROWICZOWI z okazji siedemdziesiątych jego urodzin. Dlatego wydaje się jak najbardziej słusznym zauważenie i przybliżenie tej publikacji czytelnikom.

Na recenzowaną pozycję składa się kompilacja szeregu refleksji podzielonych na trzy zasadnicze części: (1) *Z historii katechezy* (3 artykuły); (2) *Wokół celów, zadań i treści katechezy* (6 artykułów); (3) *W obrębie zagadnień formalnych* (6 artykułów). Książkę rozpoczyna *Słowo wstępne* biskupa tarnowskiego WIKTORA SKWORCA, w którym przybliżył sylwetkę Jubilata oraz jego wkład w szeroko rozumiane dzieło katechizacji, a jednocześnie podkreślił rolę katechezy w osiągnięciu pełni chrześcijańskiego życia.

Artykuł *Wspólna droga* ks. JANA CHARYTAŃSKIEGO rozpoczyna cykl artykułów poświęconych historii katechezy. Ma on charakter wspomnień zarówno o samym jubilecie, jak też o pracach nad katechizmem, programem nauczania religii i podręcznikami, które miały miejsce w latach 1964–1971 i później. Bowiem osoba ks. E. Lazarowicza na stałe wpisała się w historię polskiej katechezy ze względu między innymi na jego zaangażowanie, z jakim wypełniał misję katechety, pracę w podkomisji przygotowującej nowy polski katechizm, realizowanie wskazań Soboru Watykańskiego II i przenoszenie treści dokumentów soborowych do katechetycznej praktyki, wyeksponowanie roli Pisma Świętego w kształtowaniu religijnej świadomości katechizowanych. Przed katechezą tamtego okresu stały ważne zadania, z których niebagatelną rolę odgrywało zwłaszcza przeciwdziałanie antyreligijnym i antykościelnym trendom zawartym w szkolnych programach.

Natomiast ks. ANDRZEJ OFFMAŃSKI w swoim artykule: „*Biuletyn Apologetyczny*” *propozycją pomocy katechetycznych w latach tworzenia katechezy parafialnej w Polsce* odniósł się do 32 zeszytów „Biuletynu Apologetycznego”, ukazującego się w latach 1964–1971. Autor na przykładzie tego periodyku przedstawił trudności, na jakie natrafiała katecheza w Polsce w czasach komunistycznego totalitaryzmu. Przypominając wydarzenia związane z wydalaniem katechezy i reformą oświaty wspominał o negatywnych skutkach, jakie powstawały z powodu pozbawienia młodzieży wyższych wartości, a równocześnie wskazał na „Biuletyn Apologetyczny”, jako na bezcenną pomoc katechetyczną. Przybliżył czytelnikowi trudne czasy walki państwa z religią poprzez zaprezentowanie konkretnego przykładu pisma mającego za zadanie odpieranie ataków i katechetyczną pomoc dla katechizowanych i katechetów zepchniętych na margines, co sprawia, że niemal bezpośrednio można odczuć klimat tamtego niesprzyjającego dla katechezy okresu.

W ostatnim artykule pierwszej części: *Z dziejów katechezy szkolnej i katechezy dorosłych w diecezji tarnowskiej w okresie międzywojennym (1918–1939)* ks. ADAM SOLAK przybliżył zagadnienia związane z katechizacją prowadzoną w okresie międzywojennym w diecezji tarnowskiej. W krótkim rysie historycznym przywołał wydarzenia związane z tworzeniem się na ziemiach polskich szkolnictwa, w tym również zinstytucjonalizowanej katechizacji prowadzonej w szkołach w wymiarze dwóch godzin tygodniowo. Dokonując rozróżnienia między katechizacją w szkole powszechnej, średniej a katechizacją dorosłych, scharakteryzował każdą z nich, podając równocześnie państwowe prawne podstawy edukacji poszczególnych grup oraz dane statystyczne dotyczące katechizowanych. Istotną formą dopełniającą regularną szkolną katechezę było duszpasterstwo, które pozwalało pełniej realizować posłannictwo katechety jako wychowawcy.

Część drugą rozpoczyna artykuł: *Katecheza maryjna Jana Pawła II*, autorstwa ks. bpa GERARDA KUSZA, dla którego kazania JANA PAWŁA II poświęcone Matce Bożej stanowiły model katechezy jako takiej, a fakt, iż Ojciec Święty swoje życie i papieskie posługiwanie zawierzył Niepokalanej, jest wymownym świadectwem życia zgodnego z wyznawaną wiarą. Autor przedstawił cel, metodę, zasadnicze treści oraz dogmatyczne podstawy katechez poświęconych Maryi, które Jan Paweł II wygłosił. Na pierwszym miejscu została podkreślona doniosła rola niniejszych katechez w przybliżeniu szerokim kręgom wiernych tematyki maryjnej, a więc roli Matki Bożej w historii zbawienia, Jej dziewictwa i macierzyństwa, a także posłannictwa w Kościele. Podkreślone zostało także znaczenie przykładu Matki Bożej w kształtowaniu postaw współczesnego chrześcijanina. Maryja w swym człowieczeństwie staje się wzorem posłuszeństwa i otwartości na łaskę. Została przypomniana nauka Kościoła dotycząca Osoby Matki Bożej, a komentarz bpa G. Kusza pozwala zobaczyć prezentowaną tematykę w nowym świetle. Liczne cytaty zaczerpnięte zarówno z analizowanych katechez, jak też z homilii i dokumentów papieskich ubogacają poruszone zagadnienie.

W kolejnym artykule: *U progu reformy szkolnej — nowy program religii* ks. JAN SZPET w bardzo jasny i prosty sposób ukazał cechy nowego programu nauczania religii, będącego wymogiem wprowadzenia reformy szkolnictwa, w której religia została wyodrębniona z nauczania blokowego i ścieżek edukacyjnych. Sytuacja ta postawiła przed katechetą i katechezą nowe zadania, wśród których najważniejszym wydaje się być włączenie w tworzenie programu wychowawczego, a także poszukiwanie możliwości integracji treści nauki religii z pozostałymi przedmiotami. Innym, jakże ważnym motywem prac nad nowym programem nauczania, są uczestnicy katechezy, którzy wymagają odpowiedniego stopnia dostosowania przekazywanych treści do ich poziomu ewangelizacyjnego. Podmiotem katechezy jest uczeń, a nie przedmiot, natomiast cel katechezy aktualizuje się w zadaniach, które mają na celu pogłębienie wiary, a także formację wychowawczą.

Następnie ks. ZBIGNIEW MAREK w artykule: *Chrystocentryzm katechezy. Do czego zmierzamy* wskazał na różnicę przekazu katechetycznego w stosunku do innych

przedmiotów i podkreślił w katechezie jakąś specyficzną cechę, bowiem katecheza i jej przekaz nie polega tylko na „informowaniu”, lecz także na angażowaniu serca katechizowanego. Poruszenie serca odbywa się poprzez coraz mocniejsze przyłgnięcie do Osoby Jezusa Chrystusa. Aby to mogło się urzeczywistniać, nie można w przekazie tajemnicy Jezusa Chrystusa pomijać aspektu Jego uwielbienia. Autor bardzo mocno zwracał uwagę na przekaz treści zawartych w Biblii, zaznaczając przy tym, że ich właściwy przekaz ma ważne konsekwencje dla wiary człowieka. Przestrzegając także przed bardzo historycznym i naturalistycznym przekazem tajemnicy Jezusa Chrystusa.

Z kolei w artykule *Z teleologii edukacji religijnej młodzieży* ks. JERZEGO BAGROWICZA została ukazana potrzeba równowagi pomiędzy wychowaniem humanistycznym i wychowaniem do wiary. Wobec tendencji współcześnie kwestionujących przyjmowanie celów wychowania autor w bardzo zdecydowany sposób apelował o powrót do problematyki aksjologicznej i teologicznej w dyskusji nad kształtem współczesnej pedagogiki. Mówiąc o pedagogice katolickiej, bardzo wyraźnie wskazywał na cel ostateczny ludzkiego życia. Ukazując również przemiany w rozumieniu nauczania religijnego i wychowania młodzieży, podkreślał ważność takiego wychowania, które będzie kształtowało każdego wierzącego w kierunku bycia nowym człowiekiem na kształt Jezusa Chrystusa.

Ks. JAN TOMCZAK w artykule: *Równowaga w katechezie i w życiu* wskazał na potrzebę równowagi w życiu moralnym i religijnym. Będąc czasami świadkami negatywnych ludzkich decyzji i zachowań, jesteśmy rozczarowani brakiem tej równowagi. Autor starał się wykazać, iż wszyscy jesteśmy wezwani do doskonałości i dojrzałości, którą Pismo Święte określa przede wszystkim jako doskonałość i dojrzałość moralną oraz religijną. Analizując bardzo dokładnie kryteria dojrzałej osobowości, doszedł do kryteriów dojrzałej religijności. W osiągnięciu dojrzałości religijnej potrzebna jest „katecheza równowagi”. W takim ujęciu katecheza powinna obejmować „całego człowieka”, jego rozum i wolę, sferę umysłową i emocjonalną, a także myślowe i uczuciowe przyłgnięcie do Boga.

Artykuł *Abraham i Jakub w katechezie* ks. JULIANA SULOWSKIEGO zamyka drugą część. Autor analizując dokładnie tę perykopę, jak również historię Abrahama, podkreślił typologiczny sens tych postaci. Abraham jest człowiekiem, którego Bóg doprowadza do wiary dojrzałej, a Jakub to typ starego człowieka w nas, który jest symbolem grzesznika, próbującego po swojemu układać życie. Bóg jednak wierny jest sobie i walczy o człowieka. Dając nowe imię, Bóg ułaskawia Jakuba, czyniąc go „nowym stworzeniem”. Pokazane dwie historie biblijne są ważną wskazówką dla katechezy, jak również do tworzenia wspólnot chrześcijańskich.

S. MARGARITA SONDEJ artykułem *Świat potrzebuje świadectwa* rozpoczyna trzecią część. Autorka analitycznie spojrzała na osobę katechety i jego posługę z uwypatnieniem aspektu świadczenia. Katecheta, jako zwiastun słowa Bożego i świadek Chrystusa, musi odznaczać się odpowiednimi walorami. Od owego świadectwa za-

leży bowiem aprobatą katechizowanych dla proponowanego przez katechetę systemu wartości. Z tego powodu autorytet z punktu widzenia przyjęcia prawd wiary posiada znaczenie priorytetowe. Źródłem świadectwa jest głęboka wiara, która winna znaleźć uzewnętrznienie w życiu katechety. Autentyzm życia wiarą wyraża się przykładem, który pociągnie i pokaże dobro płynące z zawierzenia Jezusowi. Współczesna katechetyka na pierwszy plan wysuwa rolę katechety jako świadka, ale nie pomija również jego funkcji nauczycielskiej i wychowawczej.

Ks. BRONISŁAW TWARDZICKI w artykule *Środki audiowizualne w katechezie* spojrzął na środki masowego przekazu nie tylko od strony zagrożeń, lecz podał kilka konkretnych wskazań, jakie cechy i wartości obecne w filmie mogą służyć do stworzenia pozytywnego przekazu, nastawionego na budowanie postaw i kształtowanie charakterów. Współcześnie mass media są nie tylko narzędziami informacji, ale przede wszystkim narzędziem kreowania rzeczywistości, sterowania życiem jednostek, grup społecznych. Mogą stanowić dobrodziejstwo, mogą wzmacniać tradycyjne wartości w sferze rodziny, kultury, religii, mogą jednak niestety także propagować antywartości i działać destrukcyjnie. Autor mówił o roli mass mediów w kształtowaniu osobowości młodego odbiorcy. Zaznaczył, że jest to poważny problem duszpasterski, którego nie może zbagatelizować katecheza. Winna się ona właściwie do mediów ustosunkować i je wykorzystać. Autor przedstawił zadania katechezy wobec programów medialnych. Celem ma być przygotowanie młodego odbiorcy do selektywnego i krytycznego odbioru treści. Walorem tego opracowania jest prezentacja i sugestia ćwiczeń ukierunkowanych na kształtowanie postawy krytycznej wobec oglądanych treści. Autor podał również schemat katechezy z wykorzystaniem środków audiowizualnych i zaproponował bardzo konkretne wskazania dotyczące wykorzystania mass mediów do celów wychowawczych oraz ewangelizacyjnych.

W kolejnym artykule: *Utrwalanie pamięciowe w katechezie* ks. STEFAN UCHACZ powołał się na troskę Kościoła o dzieło katechizowania, wyrażoną w licznych dokumentach. Przytoczył m.in. słowa papieża Jana Pawła II, że w tradycji Kościoła katecheza chrześcijańska zawsze chętnie posługiwała się pamięciowym utrwalaniem prawd wiary. Autor domagał się w związku z tym przywrócenia właściwego miejsca tej metodzie wśród innych sposobów nauczania. Nie stanowiła ona bowiem nigdy problemu w tradycyjnym nauczaniu katechetycznym. W 1971 r. z chwilą wejścia nowych programów katechetycznych, zorientowanych bardziej na wychowanie do wiary niż na wiedzę o Bogu, zaistniał problem, jaki materiał i kiedy należy opanować pamięciowo. Potrzeba dokładnego zaznajomienia wiernych z wydarzeniami zbawczymi, przygotowania ich do świadomego uczestnictwa w liturgicznym uobecnianiu wymusza opanowanie pewnych tekstów na pamięć. Autor wymienił treści, które dokumenty Kościoła wskazują jako przedmiot do pamięciowego opanowania na katechezie. Pełną skuteczność można natomiast osiągnąć dzięki interdyscyplinarnemu połączeniu nauk, głównie zdobyczy psychologii, pedagogiki i dydaktyki,

pamiętając stale o specyficznym celu i zadaniach katechezy, która ma katechizowanych doprowadzić do dojrzałości w wierze.

Natomiast ks. BOLESŁAW KLAUS w artykule: *Uwzględnienie przestrzeni wspólnotowych w katechezie adwentowej uczniów klas I–IV* wskazał kilka pomocy służących w dobrym przygotowaniu i przeżywaniu czasu adwentowego oczekiwania na Zbawiciela. Zaproponował poszukiwania płaszczyzny współpracy trzech przestrzeni wspólnotowych: rodziny, parafii i szkoły, odpowiedzialnych za wychowanie do wiary. Omówił możliwości wykorzystania twórczości plastycznej dzieci, bowiem uczniowie okresu wczesnoszkolnego lubią wyrażać swoje uczucia poprzez taką twórczość. Autor podał przykłady prac, które z założenia mogą stanowić pomoc i uzupełnienie realizowanego programu katechetycznego, nie zakłócając jego rytmu.

Ks. JÓZEF STALA w artykule *Aspekty formalne katechezy rodzinnej* podjęcie katechezy rodzinnej usytuował w kategoriach obowiązku, który wypływa z natury powołania rodzicielskiego. Posłannictwo katechetyczne rodziców ma też swój głęboki fundament teologiczny i moralny, usankcjonowany jurydycznie. Autor omówił naukę Urzędu Nauczycielskiego Kościoła zawartą w licznych dokumentach, stanowiącą teologiczne uzasadnienie katechetycznych zadań rodziny, podstawowego, naturalnego środowiska człowieka. Refleksją objęta jest współczesna rodzina znajdująca się pod wpływem wielu głębokich przemian w zlaicyzowanym i zsekularyzowanym świecie. Koniecznym jest, aby rodzice w procesie wychowania prezentowali rolę świadków. Wspólny cel łączy Kościół z rodziną, ale dochodzenie do niego musi odbywać się na różne sposoby. Dlatego też katecheza rodzinna w życiu Kościoła musi zająć podmiotowe miejsce. Autor postulował, by formacją i odpowiednim interdyscyplinarnym przygotowaniem objąć kapłanów pracujących w środowiskach rodzinnych.

Całość książki zamyka artykuł: *Katecheta w społeczeństwie pluralistycznym* ks. MARIANA ZAJĄCA, w którym został podkreślony pluralizm jako problem interdyscyplinarny, a od pewnego czasu także znaczący problem katechetyczny. Pluralizm zatem powinien wyzwać w członkach społeczności kreatywność, stwarzać optymalne warunki do rozwoju, działania oraz chronić ich interesy. Jednakże w globalnym spojrzeniu na zasady pluralizmu muszą pojawić się w odniesieniu do nich ambiwalentne odczucia. Różnorodność we wszystkich sferach życia społecznego przynosi ze sobą również zagrożenia: lęk przed przyszłością, postawy wycofywania się z życia społecznego, upadek autorytetów, niepohamowany indywidualizm, relatywizm moralny itp. W tej nowej sytuacji Kościół wskazuje, że istnieje wciąż autentyczne zapotrzebowanie na prawdziwych przewodników po trudnych sprawach codzienności w pluralistycznym społeczeństwie. Wymogiem czasu staje się kształtowanie i rozwijanie walorów osobowych katechetów jako nauczycieli, wychowawców i świadków. Katecheta ma być świadkiem Chrystusa w zmieniających się warunkach społeczno-kulturowych i winien wskazać, jak żyć nauką Chrystusa, żyć nią na co dzień

w skomplikowanej pluralistycznej rzeczywistości oraz akomodować zachowania i decyzje do ewangelicznych wymogów, a także stać się pomostem między wartościami religijnymi a światem zsekularyzowanym.

Z uwagi na tematykę, świetny autorski skład, a także bogactwo i różnorodność omawianych problemów prezentowana publikacja jest cenną pozycją wśród katechetycznej literatury. Na uwagę zasługuje także naukowy, ale i komunikatywny język, a także logiczny układ całości pracy. Zapewne przyczyni się do skuteczniejszego katechetycznego przepowiadania, inspirując katechetów XXI w. do czerpania z dorobku poprzednich pokoleń oraz szukania nowych rozwiązań katechetycznych.

Ks. Józef Stala